

О. В. ПАНАСЮК, студент II курсу

(Волинський інститут ім. В'ячеслава Липинського МАУП, м. Луцьк)

РОЛЬ СІМЕЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 12, с. 141–142

Розглядається сім'я як багатофункціональне утворення з акцентом на її важливості в соціалізації підлітка. Пропонуються практичні методи, спрямовані на вдосконалення педагогічної майстерності батьків. Зокрема, особлива увага приділяється методиці контактної взаємодії.

Життєва практика та наукові дослідження [3; 4] доводять, що сімейне спілкування є одним з найважливіших факторів успішної соціалізації особистості в юнацькому віці.

Виходячи з цього насамперед вважаємо за необхідне з'ясувати, яку роль у своєму житті відводить родині кожна особа і суспільство загалом.

Передусім це школа, де підліток навчається, як жити в суспільстві. Тут він отримує досвід соціальних стосунків у м'якій, підкріпленій емоційно, захищеній формі, перебуваючи серед близьких людей, для яких він є найвищою цінністю. Саме родина вводить дитину у світ соціальних відносин.

Крім того, сім'я повинна виконувати також інші функції. У різні часи і в різних народів вони оцінювалися по-різному: одні з них були важливішими, інші вважалися не обов'язковими, але головними є такі [3]:

1. Функція збереження соціального або професійного статусу.
2. Репродуктивна функція.
3. Господарсько-побутова функція.
4. Функція організації дозвілля.
5. Функція духовного спілкування.
6. Розподіл лідерства в сім'ї.
7. Здійснення первинного соціального контролю, тобто нормативного регулювання поведінки членів сім'ї.
8. Функція сексуальних стосунків.

У житті дитини сім'я відіграє важливу роль. Зокрема, добра родина:

- дає відчуття належності до певної групи (можливість ідентифікуватися з нею);

- формує відчуття і дає реальні докази своєї значущості для інших (без цього у підлітка розвивається почуття неповноцінності);
 - дає змогу відчувати взаємне тепло (інакше нерідко виникає негативне ставлення до життя, схильність до песимізму);
 - формує почуття своєї неповторності (відсутність його призводить до спалахів агресії);
 - дає зразок для наслідування, адже кожен повинен у щось вірити, на щось сподіватися, щось любити, щось визнавати і заперечувати.
- Реалізація всіх цих потреб є умовою формування цілісної, соціально адаптованої особистості [5].

Тобто родина — надзвичайно багатофункціональне утворення, оскільки вона має чітку структуру. Найчастіше вирізняють такі найсуттєвіші її елементи [2]:

А. Влада та її розподіл.

Б. Комунікації (взаємозв'язки), або розподіл інформаційних потоків в родині.

В. Рольова структура.

Функції родини реалізуються у процесі спілкування, тобто у процесі безпосередньої, постійної взаємодії між окремими її членами. Зокрема, сімейне спілкування [1]:

- охоплює всі аспекти життя людини поза її рольовим значенням (наприклад, якщо у школі дитина виступає лише в ролі учня, у спортивній секції — у ролі спортсмена тощо, то родина сприймає підлітка багатогранно, допомагаючи йому засвоювати і успішно виконувати ролі та обов'язки у “зовнішньому світі”);

- у спілкуванні неможливо відділити навчання, виховання, розвиток — це комплексний процес, в якому однаковою мірою активними учасниками є і діти, й дорослі;
- родина регулює різноманітні взаємини своїх членів із зовнішнім світом (батько або мати надають підліткові реальну або психологічну допомогу в розв'язанні життєвих проблем);
- важливою є можливість спілкуватися один з одним, впливати один на одного безпосередньо, виключаючи дію соціального фону (у школі, наприклад, вчитель спілкується з учнем у присутності всього класу, на роботі ми оточені колегами тощо);
- родина забезпечує максимальну тривалість міжособистісних стосунків (часто протягом усього життя), безперервний процес пізнання самого себе та інших членів сім'ї;
- завдяки родині пристосування підлітка до нових соціальних умов або повна соціалізація відбувається в порівняно стабільному соціальному середовищі зі сталими моральними нормами і визначеними взаємними вимогами.

Протягом життя кожен із нас постійно контактує з іншими, спілкується з найрізноманітнішими людьми. Здавалося б, життєвий досвід, який поступово набуваємо, дозволяє розв'язати будь-які повсякденні питання. Але насправді лише одиниці самостійно відкривають правила спілкування, які допомагають уникати додаткових труднощів у взаємодії з іншими людьми, своєчасно "гасити" конфлікти, що виникають внаслідок непорозуміння.

Спілкування є складним, особливо важливим для кожної людини, родини, людства загалом, психологічним феноменом.

Спілкування з матір'ю для дитини — головне джерело інформації про навколишній світ. Розвиток дитини суттєво залежить від того, які зразки взаємодії з цим світом демонструє їй мати.

У процесі спілкування формуються не лише пізнавальні якості людини, а й інтегральні складові психічного життя: самооцінка, усвідомлення нею власного "Я", засвоюються прийоми протидії зовнішньому тискові, виробляються критерії ставлення до інших людей тощо.

З перших років життя головною умовою і провідним фактором розвитку дитини є спілкування з дорослими. Саме вони вводять її у світ людської культури. Але не менш важливе для дитини спілкування із "собі подібними" — ровесниками.

Нерідко спілкування підлітків між собою дорослі уявляють вкрай несерйозним або взагалі

незмістовним. Проте воно дає дитині навички самопізнання і самооцінки, можливості для самовиявлення. Адже в порівнянні з дорослим підліток завжди "програє", тоді як серед "собі подібних" перед ним наочно розкривається ідея і практика рівноправності. Тут завжди є і необхідність, і можливість порозумітися з іншим.

Щоб подолати ворожість підлітка та бар'єри, які він вибудовує, і поступово підвести його до взаємоспілкування, застосовують прийом "просування крок за кроком". Це методика контактної взаємодії, запропонована Л. Б. Філоновим [4]. Реалізуючи її, дорослий досягає ефективної взаємодії всупереч початковому опору підлітка. Основні принципи цієї методики такі [4]:

1. Довірливе спілкування не може бути нав'язаним, воно має виникнути як природне бажання з боку іншого.

2. Процес контактування проходить у своєму розвитку певні етапи. Затримка того чи іншого етапу або спроба проминути його може порушити взаємодію.

3. Процес взаємодії повинен розвиватися послідовно, а перехід на іншу стадію здійснюватися лише за наявності певних ознак.

Отже, що раніше батьки турбуватимуться про здобуття психологічних знань і оволодіння педагогічною майстерністю, то більшою буде гарантія збереження спокою в родині за будь-яких життєвих обставин. І запорукою цьому в сім'ї будуть не зовнішні мінливі фактори, а духовні зв'язки, що зміцнюють стосунки між поколіннями.

Безсумнівно, уникнути труднощів виховання не всім вдається. Та постійно поновлюючи свої психологічні знання, оволодіваючи педагогічною майстерністю і вдосконалюючи її, можливо подолати бар'єри виховання з меншими витратами зусиль і з кращим результатом, ніж якщо покладатися на стихійний перебіг подій у сім'ї.

Література

1. *Войтко В. І.* Етика сімейних відносин. — К.: Політвидав України, 1981. — 70 с.
2. *Дороніна М. С.* Культура спілкування: Навч. посіб. — К.: КМ Academia, 1997. — 192 с.
3. *Ковалев Л. Г.* Психология современной семьи. — М.: Наука, 1988. — 210 с.
4. *Кравець В. П.* Психология семейного життя. — Тернопіль: Освіта, 1995. — 205 с.
5. *Семиченко В. А., Заслуженюк В. С.* Психология і педагогіка: Навч. посіб. — К.: Веселка, 1998. — 214 с.